8. Kuidas planeerida ja viia läbi rünnakuid?

Sõjalised operatsioonid võivad olla suunatud kombatantide ja sõjaliste sihtmärkide ning erandina ka vaenutegevuses osalevate tsiviilisikute vastu. Rahvusvaheline humanitaarõigus pakub välja detailse sõjalise sihtmärgi (*military objective*) definitsiooni: need on objektid, mis oma olemuse, asukoha, eesmärgi või kasutuse tõttu panustavad oluliselt sõjalisse tegevusse ning mille täielik või osaline hävitamine, hõivamine või neutraliseerimine annab valitsevas olukorras kindla sõjalise eelise.1 Tsiviilobjektid (*civilian objects*) on objektid, mis ei ole sõjalised sihtmärgid (veel kord kaheks ja vastastikku välistav jagunemine).

Mõne sõjalise sihtmärgi tuvastamine on lihtne, teistega võib see olla keeruline. Lihtne on enamasti tuvastada objekte, mis on olemuselt sõjalised sihtmärgid, näiteks sõjaväebaasid, sõjalaevad, relvasüsteemid. Keeruline võib olla tuvastada objekte, mis muutuvad sõjaliseks sihtmärgiks kasutuse tõttu, sest olemuselt on need tsiviilobjektid, mis tähendab, et on märkimisväärne oht eksida. Rahvusvaheline humanitaarõigus iseenesest ei keela võtta tsiviilobjekte sõjalisse kasutusse, aga relvakonflikti osapooled peaksid teadvustama, mis riskid sellega kaasnevad ja mis on võimalik kasu. Näiteks kui vastane hõivab metsapiirkonnas kämpingu ja rajab sinna juhtimispunkti, siis muutub kämping sellisel viisil kasutamise ajaks sõjaliseks sihtmärgiks.

Üksnes sõjalise sihtmärgi teadmisest ei piisa rünnaku planeerimiseks ja läbiviimiseks, sest arvestada tuleb veel mitme reegliga, mille mõju ja relevantsus olenevad valitud sõjalisest sihtmärgist ja ümbritsevast olustikust. Keelatud on valimatud rünnakud (*indiscriminate attacks*), mille puhul ei olda kindlad või ei saa olla kindel, keda või mida rünnak lõpuks mõjutab.2 Niisugused on näiteks rünnakud, mis ei ole suunatud konkreetsele sõjalisele sihtmärgile (nt teatakse, et on üks hoone kvartalis, aga ei olda kindel, milline see on, ja rünnatakse kogu kvartalit); milles kasutatakse sõjapidamise vahendeid või viise, mida ei saa suunata konkreetse sõjalise sihtmärgi vastu (nt relv ei ole piisavalt täpne, et suurelt kauguselt tabada soovitud sihtmärki); või milles kasutatakse sõjapidamise vahendeid või viise, mille

mõjusid ei saa asjakohaselt piirata (nt looduslikule alale lastud kobarmoonast jääb hulk lõhkekehi lõhkemata ning ei ole võimalik ette näha, kes selle tõttu võib vigastada saada).

Relvakonflikt on ettearvamatu ja vägivaldne olukord ning tavaliselt ei ole võimalik täielikult vältida tsiviilisikutele ja -objektidele põhjustatavat kahju. Rahvusvaheline humanitaarõigus püüab leida tasakaalu tsiviilisikute ja -objektide kaitse ning sõjalise eelise vahel. Mõnikord võib olla nõnda, et mõningast tsiviilkahju tuleb aktsepteerida olulise sõjalise eelise saavutamiseks. Sellist tsiviilkahju nimetatakse kaasnevaks kahjuks (*collateral damage*). Näiteks on vastase sõjaline juhtkond koondunud konkreetsesse kohta ning nende elimineerimine on võimalik ja annaks ilmselt olulise sõjalise eelise, aga ootamatult läheb mainitud paika üks tsiviilisik. Nüüd tuleb otsustada, kas vältida igasugust tsiviilkahju, või möönda, et saadav sõjaline eelis on märkimisväärselt olulisem kui tõenäoline tsiviilkahju, ja jätkata rünnakut. Peamine on, et kaasnev kahju ei tohi olla liigne võrreldes eeldatava sõjalise eelisega.3 Selle hindamiseks ei ole matemaatilist võrrandit. Ülem peab kõiki olulisi asjaolusid, reegleid ja juhiseid kogumis arvestades ning oma kogemusele toetudes otsustama, mis on kõige parem lahendus. Kahjuks juhtub ka seda, et tsiviilisikud satuvad valel ajal valesse kohta. Siinkohal tuleb toonitada, et rünnak ei tohi olla suunatud tsiviilisikute või -objektide, vaid kombatantide või sõjaliste sihtmärkide vastu, ning esimestele põhjustatud kahju on kaasnev.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata kultuuriväärtustele. Kuigi tegemist on tsiviilobjektidega, mis on teatavasti kaitstud, on probleem selles, et erinevalt paljudest muudest tsiviilobjektidest (nt korterelamud) ei ole neid võimalik samaväärselt asendada. Hävitatud Toompea lossi asemele võib küll rajada samasuguse ehitise, kuid see ei ole enam ajalooline Toompea loss, vaid seda imiteeriv tänapäevane ehitis. Seetõttu on keelatud panna toime vägivallategusid ajaloomälestiste, kunstiteoste või usutalituskohtade vastu, mis on rahva kultuuripärand.4 Samamoodi ei tohiks kasutada kultuuriobjekte sõjalisel eesmärgil, sest sellisel juhul võivad nad kaotada oma kaitse ja muutuda nende kasutuse tõttu sõjaliseks sihtmärgiks (nt kirikutorne või minarette on kasutatud snaiprite või tulejuhtide positsioonidena).

Rahvusvaheline humanitaarõigus rõhutab, et kui sarnase sõjalise eelise saavutamiseks on võimalik valida mitme sõjalise sihtmärgi vahel, siis tuleb valida see sihtmärk, mille ründamine põhjustab eeldatavasti kõige vähem kahju tsiviilisikutele ja -objektidele.5

- 1Esimene lisaprotokoll, artikkel 52(2).
- 2Esimene lisaprotokoll, artikkel 51(4)-(5).
- 3Esimene lisaprotokoll, artikkel 51(5)(b).
- 4Esimene lisaprotokoll, artikkel 53.
- 5Esimene lisaprotokoll, artikkel 57(3).